

Ovatko kielitieteilijät parhaita poliittisen käsitteistön historioitsijoita?¹

KARI PALONEN

Arvio teoksesta Georg Stötzel & Martin Wenigler (Hg.): *Kontroverse Begriffe. Geschichte des öffentlichen Sprachgebrauchs in der Bundesrepublik*. de Gruyter, Berlin 1995. 852 s.

Keskustelu kielen poliittisuudesta alkoi Saksassa välittömästi sodan jälkeen natsikielen kritiikillä: Viktor Klempererin muistiinpanoilla *LTI (=Lingua tertii imperii)*, Dolf Sternbergerin ja muiden kritiikeillä *Die Wandlung*-lehdessä, jotka julkaistiin kirjana nimellä *Aus dem Wörterbuch des Unmenschen*. Sittenkin kielikiistojen kohteet ja tasot ovat monipuolistuneet ja eri poliittiset ryhmittymät CDU:n taannoisesta puoluesihteeristä Kurt Biedenkopfista feministeihin ovat nähneet kielen muutoksissa joko kritiikin kohteen tai oman politiikkansa välineen.

Myös akateeminen lingvistiikka on 1980-luvulta lähtien kiinnittänyt lisääntyvää huomiota poliittisiin kielikiistoihin. 1990-luvun puolella on ryhdytty puhumaan *Politolinguistikista* (Diekmannschenke & Klein 1996) ja alan kirjallisuus kasvaa sellaisella nopeudella, että ulkopuolisen on vaikea saada kaikkea käsiinsä. Sen sijaan saksalaiset politologit ovat eräitä poikkeuksia lukuunottamatta (ks. esim. teoksen Opp de Hipt & Latniak [toim.] 1991 sisältyvät artikkelit) jättäneet ”lingvistisen käänteen” tekemättä. Lingvistinen kirjallisuus taas

jättää usein sen vaikutelman, että se päättyy siihen, mistä syvemmän politologisen analyysin tulisi vasta alkaa.

Seuraavassa tarkastelen saksalaisen politolingvistiikan tuoretta *magnum opusta*, Georg Stötzelin johdolla Düsseldorfin yliopistossa toimineen projektin massiivista päätuotetta *Kontroverse Begriffe* (seur. KB). Kun muut politolingvistiikan tuotteet tutkivat yleensä poliittista retoriikkaa tai kommunikaatiota lingvistisin käsittein, KB on rinnastettavissa käsitehistorialliseen lähestymistapaan.

Kuten Reinhart Koselleckin johdolla toimitettua *Geschichtliche Grundbegriffe* -teossarjaa (1972-1992), myös KB:ä voi lukea hakuteokseksi. Se sisältää kielihistoriallisen näkökulman koko Saksan liittotasavallan politiikkaan ja laajahkoja katsauksia maan poliittisiin kiistoihin. Sodanjälkeisen saksalaisen politiikan tutkijalle sen tulisi olla suorastaan ”pakollista” luetavaa. Mutta ehkä tärkeämpää on, että KB sisältää katsauksen tiettyjen teemojen politisointumiseen saksalaisessa kontekstissa, minkä sanastollinen analyysi antaa myös lähtökohtia samojen teemojen tutkimukselle muissa maissa. Esimerkiksi sotalaitosta, kolmatta maailmaa, ympäristöpolitiikkaa ja tasa-arvopolitiikkaa koskevat tutkimukset ovat ehdottomasti lukemisen arvoisia vaikkapa Suomessa vastaavista kysymyksistä käytyjen kiistojen tutkijoille. Sama koskee lingvististä itsereflektiota koskevia lukuja vierasperäisten sanojen hyväksynnästä ja feministisestä *Sprachkritikistä*, mistä Hildegard Gornyn artikkeli on kattavin tuntemani

¹ Otsikko viittaa arviooni (Palonen 1993a) Johannes Volmertin teoksesta *Politikerrede als kommunikatives Handlungsspiel* (1989).

esitys (feministilingvistikon ohjelmallisista es-
seistä ks. erit. Pusch 1990).

Teos on uusi avaus kielihistoriaan. Se ei läh-
de muinaisgermaani kielestä tai analysoi
kaikkia kielen tasoja äänne- ja muodonmu-
utuksesta stilistiikkaan. Sen tarkastelujak-
sona on lähihistoria ja nykyisyys ja tarkastelun
kohteena ”julkisen kielenkäytön” kannalta
merkittävät kielen semanttiset ja pragmaattiset
tasot, ennen muuta käsitteiden käyttö ja niitä
koskeva argumentointi.

Poliittisen käsitehistorian tutkijan kannalta
huomionarvoista on, että teos pitäytyy sodan-
jälkeisen ajan sanastosta lähtevään analyysiin
eikä tee mitään vertailuja siitä, missä suhte-
essa tuo aika merkitsee katkosta aikaisempaan.
Tässä mielessä ei ehkä ole niin outoa, että teo-
ksessa ei lainkaan viitata *Geschichtliche Grund-
begriffen*, jonka artikkeleista valtaosa analy-
soi aikaisempaa ajanjaksoa. Projekti osoittaa,
että käsitehistoriaa voi tutkia riippumatta Ko-
selleckin (esim. 1967, 1972) *Sattelzeit*-teesis-
tä, jonka mukaan keskeiset käsitteelliset
ajot ovat vuosien 1750-1850. Sen sijaan teos
tukee Terence Ballin (1988, 10-11) käsitystä
nykyajasta mielenkiintoisten käsitteistöjen
kohteena, vaikka anglosaksisessa poliittisessä
teoriassa käyty käsitteelliset keskustelut jää
KB:n kirjoittajille tuntemattomaksi.

Uusi Findungsmethode

KB:n lähtökohta on tavallaan induktiivinen:
se lähtee keskustelussa esiin nousseista ongel-
mista ja pyrkii varomaan sitä, että ”tutkijat itse
tekevät ongelmansa” (11, ks. myös Stötzel
1994). Teoksessa ei pyritä konstruoimaan mi-
tään etukäteistä teoriaa tai edes jälkikäteistä
arviota käsitteellisten yleisestä luonteesta tai
merkityksestä tutkimusjaksolla, vaan analysoi-
daan erilaisia kiistoja niiden poliittisen aktua-
lisoitumisen mukaan. Sen sijaan projektissa on
konstruoitu uusi *Findungsmethode* (2), aineis-
ton valikointi-, luku- ja analyysitapa, joka erot-
taa sen *Geschichtliche Grundbegriffen* ja *Hand-
buch politisch-sozialer Grundbegriffe in Frank-
reich 1680-1820*-teossarjan (1985-) käyttämis-
tä lukutavoista.

Projektin aineistovalinnan perustaso on ta-
vallaan nerokas. Siinä on aluksi käyty läpi –
laajaa opiskelija-apuvoimaa käyttäen – Düssel-

dorfissa vuodesta 1946 ilmestyneen *Rheinische
Post* -lehden sanasto. Vaikka Stötzel luonnehtii
lehteä ilmaisulla *CDU-nah*, hän ei pidä tätä
ratkaisevana vinoutumana, koska noin 85 pro-
senttia lehden jutuista on lähes sellaisenaan
uutistoimistoilta peräisin (10). Erillisten artik-
kelien kirjoittajat ovat käyneet läpi temaattisesti
relevanttia materiaalia, kuten muita lehtiä tai
liittopäiväaineistoa, eikä KB:n artikkeleissa
Rheinische Postin osuus enää näytä ratkaiseval-
ta. Saksalaisen aineiston osalta tuntuu kuiten-
kin siltä, että ainakin mielisanomalehteni *taz*
(ilmestynyt säännöllisesti vuodesta 1979) olisi
ollut hyvä ottaa mukaan: nyttemmin sitä on 10
vuotta CD-rom-muodossa. Nyt saksalaiselle
poliittiselle kulttuurille 1970-luvulta lähtien
keskeisen ”vaihtoehtokielen” analyysi jää hie-
man ohueksi, lukuunottamatta feminististä kie-
likritiikkiä koskevaa lukua.

Ongelmaksi koen pitäytymisen lähes imman-
entisti saksalaiseen keskusteluun. Tosin millään
muulla kielialueella ei ole tehty vastaavaa pro-
jektia, mutta kansainvälisiä vertailuja esimerkik-
si ranskalaisiin *Mots*-lehdessä julkaistuihin kir-
joituksiin olisi voinut esittää enemmän tai kom-
mentoida muiden muassa Karl Rohen ja Andreas
Dörnerin (1990, 1991) esittämiä tulkintoja sak-
salaisen ja englantilaisen poliittisen käsitteistön
eroista. Tältä kannalta Matthias Jungin ja Mar-
tin Wengelerin Eurooppa-artikkeli eroaa eduk-
seen monista muista kirjoituksista: kirjoittajat
esimerkiksi osoittavat, että nimi Euroopan Unio-
ni on poliittinen kompromissi, joka nojaa siihen,
että nimenomaan Englannin poliittisessä kielessä
sana unioni ei ole niin paha kuin federaatio (102-
103).

Georg Stötzelin teoksen johdannossa esitte-
lemä ”metodi” sisältää neljä askelta: kielen
eksplisiittinen tematisointi tutkittavissa teks-
teissä, epäsuora tematisointi, joka on luettavissa
esiin kilpailevissa tulkintasanastoissa tietyn
ongelman käsittelyyn, nimitysten positiivisen ja
negatiivisen arvottamisen strategiat sekä ”uus-
ien sanojen” ja ”uusien merkitysten” analyysi
ilmauksena uusista käsitteellistyksistä (2-4, 9-
13, ks. myös Stötzel 1994). Tämä aparaatti
näyttää yksinkertaiselta, mutta tuntuu toimivan
hyvin. Sen taustalla on muun saksalaisen poli-
tologian luokituksia (erit. Klein 1989,
1991), joita käytetään projektin omiin tarkoi-
tuksiin (ks. myös Wengeler 1996).

Koselleck-tyylisen käsitehistorian strategias- ta KB:n ”metodi” poikkeaa kahdessa suhteessa. Analyysi painottuu pikemminkin onomasio- logian (nimeämisen analyysin) kuin semasiolo- gian (merkitysten analyysin) suuntaan; kunkin luvun ja koko teoksen lopussa olevat sanasto- hakemistot havainnollistavat tätä painotusta. Nykypolitiikan tutkimuksessa tämä on ehdoton ansio, mutta osoitettujen muutosten yleisemmän poliittisen merkityksen arvioimisen kannalta teoksesta jää kaipaamaan kokoavaa loppulukua, jossa arvioinnin kohteena olisivat esimerkiksi kuriositeeteiksi jääneet ja merkittäviksi osoit- tautuneet käsitteelliset innovaatiot tai eri alo- jen kielellisten muutosten merkittävyysvertai- lu.

Teoksen innovaatio:
suora ja epäsuora tematisointi

Teoksen innovaationa pidän suoran ja epä- suoran tematisoinnin erottamista toisistaan. Vaikka tämä taso tulee esille esimerkiksi Rolf Reichardtin kirjoittamassa johdannossa *Hand- buch politisch-sozialer Grundbegriffe in Frank- reich 1680-1820* -teossarjaan (osa 1-2, 1985, ks. myös Richter 1995), sen heuristinen arvo myös *Handbuchissa* jää niukaksi. Itse olen ai- kaisemmin (Palonen 1985, 1989) erottanut toi- sistaan sanastollisen ja konseptuaalisen tason, mikä karkeasti vastaa Stötzelin jakoa, mutta jossa silti on toinen näkökulma, jota hyvin voi täydentää epäsuoran tematisoinnin tasolla. Poliitiikan suomalaisen käsitehistorian tutkimi- sen kannalta tematisointitasojen erottelu näyt- tää erityisen sopivalta. Tässä tarkoituksissa olen esimerkiksi erottanut lähdeteksteissä *poliitti- nen-* ja *valtiollinen-*adjektiivit. Analysoin tätä käyttötason eroa suhteessa ohjelmallisiin kirjoi- tuksiin näistä käsitteistä ja näillä tasoilla esiin tulevien muutosten ajoittumisen eroa. Epäsu- oran tematisoinnin analyysi auttaa nimenomaan implisiittisten mikrotason muutosten luonteen ja ajoituksen täsmentämisessä.

KB-teoksesta käy hyvin ilmi kielellisten kiis- tojen yhteys kommunikointiongelmiin. Tämä ei tarkoita, että käsitteiden suora ja epäsuora te- matisointi ymmärrettäisiin sujuvan kielenkäy- tön häiritsemiseksi, kuten kommunikaation ni- meen vannovissa filosofioissa tai arkipuheen ”yhteisten käsitteiden” vaatimuksessa edellyte-

tään. Pikemminkin kielenkäytön ongelmakoh- dat nähdään avaimina käsitteellisiin kiistoihin ja uusien kiistojen esiintulon identifiointiin. KB:ssä julkilausumaton mutta ilmeinen johto- päätös tästä on, että sujuva kommunikointi on mahdollista korkeintaan silloin kun politiikka on latistunut vakiintuneen esityslistan mukai- siin kysymyksiin vastaamiseksi. Tähän tilantee- seen ei ole paluuta.

Tematisoinnin historia on *Kontroverse Beg- riffe* -teoksessa olennainen väline sekä eri lu- kujen jäsentämiselle että kielellisten innovaa- tioiden etsimiselle. Siinä kieltä koskevat kiis- tat julkisen debatin kohteena ohjaavat esitystä. Kuten usein lingvistikissa tutkimuksissa, myös KB:n ongelmana on induktivistisen otteen mu- kainen ennakkotietämyksen poissulkeminen, mikä näyttäytyy käsitteiden käyttämisenä pal- jolti tasapaksusti, vaikka neologismien analyys- sissä peruskäsitteiden ja johdannaisten ero tu- leekin näkyviin. Lingvistisen tutkimuksen ylei- nen epäluulo yksittäisten avainkäsitteiden ana- lyysia kohtaan (ks. esim. Busse & Hermanns & Teubert [toim.] 1994) näkyy myös tässä teok- sessa. Yhden käsitteen ympärillä toimivat lu- vut, kuten Jungin ja Wengelerin kirjoittama Eurooppa-luku (93-128), ovat kuitenkin muita jäsentyneempiä ja sellaisina politologisesti an- toisimpia.

Mitään erillistä lukua esimerkiksi politiikas- ta, vallasta tai valtiosta teoksessa ei ole, eikä näitä sanoja ilman epiteettiä juurikaan löydä sanastoluetteloista. Tämä ei ehkä olisi puute, jos joku kielellisistä sensitiivinen politologi olisi kirjoittanut teoksen kokoavan loppulu- vun, jossa mikroanalyttiset tulokset olisi jä- sennetty politologisiksi avainkäsitteiksi. Nykyisen- kin teoksen pohjalta sen voi kohtuullisesti teh- dä, jos tekijällä on käytössä vastaavan ajanjak- son ao. käsitteeseen liittyvää teoriakirjallisuut- ta.

Tulkitsen käsitteiden tematisointia KB:ssä niiden politisoinniksi (ks. Palonen 1993b). Täs- sä formaalisessa merkityksessä politisointi viit- taa uuden toiminnallisen pelivaran eli kontin- genssin avaamiseen tai avautumiseen. KB:n jul- kisen debatin kriteeri tarjoaa eräänlaisen app- roksimaation sille, mistä politisointiä ensisijai- sesti kannattaa etsiä. Yhteys politisointiin nä- kyy selvimmän luvuissa, jotka koskevat uusien teemojen nostamista esiin: Eurooppaa, nuoriso-

kieltä, ylioppilasliikettä, tasa-arvoa ja feminististä käsitteitietä sekä seksuaaliettiikkaa, ympäristö-, kehitysmää- ja ulkomaalaispolitiikkaa. Myös muista luvuista olisi mahdollista lukea politisoivia aspekteja.

Politisoinnin suhteuttamista traditionaalisten teemojen, kuten sosialismin ja ”Saksan kysymyksen”, käsittelyyn jää kaipaamaan. Perinteisen ”polity-politiikan” konstituoinnin kannalta olisi ollut aiheellista sisällyttää teokseen ainakin liittotasavallan valtiosäännön ja vaalijärjestelmän kaltaisia politiikan proseduraalisia kiistoja. Näillä lisäyksillä olisi ehkä voitu saada esiin hieman toisentyypisiä politisoivaa pelivaraa avaavia kielellisiä innovaatioita.

Joka tapauksessa KB:n kirjoitukset auttavat hyvin ymmärtämään, kuinka liittotasavallan poliittiset kiistat ovat vähittäin muuntuneet. Tällä en tarkoita niinkään poliittisen esityslistan temaattista vaihtumista vaan pikemminkin itse kiistojen luonteen muuntumista sanoisiko symmetrisistä asymmetrisiksi. Toisin sanoen kiistoissa on entistä vähemmän kysymys erilaisista kannanotoista samoihin asioihin ja enemmän teemojen välisistä ja niiden käsitteellistämisen tapaa koskevista kiistoista. Marginaalit ovat laajenneet ja keskukset ovat muuttuneet ontoiksi. Tämä politiikan luonteen muutos voidaan nähdä taustaksi mm. 1980-luvulta lähtien havaittavissa olevaan traditionaalisten suurpuolueiden CDU:n ja SPD:n kannatuksen alenemiseen. Kokoava politisointiperspektiivi olisi tuonut vielä paremmin esiin sen, miten liittotasavallan historia 1960-luvulta lähtien on tulkittavissa erilaisiksi politisointien aalloiksi ja näiden vähittäisiksi latistumisiksi tai kääntymiseksi toisiaan vastaan.

Käsitteillä politikoinnin illustrointi

Koselleckin *Sattelzeit*-käsitteeseen liittyy myös temporalisoinnin (*Verzeitlichung*) kriteeri (ks. erit. Koselleck 1972). Tämänkin avulla voisi hyvin lukea uudelleen KB:n kieltä, johdannaisia, neologismeja ja yleensä kielen de-substantivoitumista siten että esimerkiksi *Staat*, *Gesellschaft* jne. eivät enää esiinny siinä määrin oliomaisina kategorioina kuin esimerkiksi 1950-luvulla, vaikka muun muassa systeemiteorian ja marxismin keskeinen merkitys onkin ylläpitänyt ja ajoittain vahvistanutkin eräänlais-

ta essentialismia. Käsitteiden temporalisoinnin perspektiivistä voisi toisin sanoen yksityiskohdaisemminkin analysoida kielen systeeminomaisuuden murenemistä ja toiminnallisen luonteen korostumista, ts. *languen* suhteellista toissijaisuudesta *paroleen* verrattuna.

Tämän voisi liittää myös politikoinnin – jälleen sanan formaalissa, toiminnan operatiivista ulottuvuutta eli pelivaran käyttöä koskevasa merkityksessä – kielellisten ja tyylillisten muutosten tutkimiseen. Lisääntynyt tietoisuus lingvistikista ulottuvuuksista poliittisessa kamppailussa voidaan ymmärtää eräänlaisena politiikan irtaantumisenä valmistamismallista (*policy-making*) kohti toiminnallista mallia, jonka tulokset myönnetään arvaamattomiksi. Tältä kannalta voisi myös analysoida sanastollista muutosta substanssi-ilmaisuuksista verbaaliseen suuntaan.

KB:lla onkin tärkeä arvo myös käsitteillä politikoinnin illustroinnissa. Gornyn kirjoitus feministisestä kielikritiikistä ja sen vähittäisestä hyväksytyksi tulemisesta tehtävä- ja virkanimityksiä myöten – kielitieteilijän *establishmentin* alunperin täysin torjuvasta asennoitumisesta huolimatta – on tämän kielellä politikoinnin malliesimerkki. Rostockin *Bürgermeisterin* on mies (556), kun sen sijaan Suomessa eduskunnan *puhemies*-termi on käytössä senkin jälkeen kun kaikki kolme tehtävässä toimivaa ovat naisia. Epäilemättä saksa tarjoaakin artikkeleineen, päätteineen ja puhuttelukäytäntöineen enemmän politisoivan kritiikin kohteita kuin suomen kieli, mutta tämä kieliopin – ja kielitieteen – politisointia hyväksikäyttävä politikointi on samalla viite viime vuosikymmenen (länsi)-saksalaisen politiikan lisääntyneestä kielellisestä sensitiivisyydestä sekä poliittisen pelivaran löytämis- ja käyttöaidosta. Tässä suhteessa ”poliittiseen järjestelmään” suuntautunut *Politikwissenschaft* kuulostaa kohteensa kadottaneelta.

Poliittisen teorian kannalta Gornyn artikkeli tavallaan vastaa Quentin Skinnerin ohjelmallista vaatimusta täydentää käsittehistorialle usein tunnusomaista pitäytymistä samojen merkitysten muutosten analyysissä (vrt. kuitenkin Koselleck 1983) ”linguistic actionin” tutkimuksella, jossa merkitysten muutoksiakin arvioidaan toiminnallisesta horisontista (Skinner 1996, 7-8, arviostani Palonen 1996). Samalla

Gornyn kirjoitus välttää Skinnerin toisen kriiikin kohteen, sellaisen totalisoivan diskurssi-analyysin, jossa niin toimijat kuin käsitteitä koskevat kielelliset toiminnat "funktionalisoidaan" jonkin globaalimuutoksen ilmaisimiksi.

* * *

Niin sanotun interdisiplinaarisuuden suuri ongelma on siinä, että kullakin tieteenalalla lähes pakosta joudutaan käsittelemään kaikkia muita aloja "aputieteinä". Oma kokemukseni on, että lingvistiikka on politologialle monessa mielessä yksi parhaista aputieteistä, joskin se johtaa helposti liialliseen innostukseen ja siihen että esimerkiksi pronomiinanalyysin poliittiset implikaatiot jäävät korkeintaan viitteelliseksi (tutkimuksesta jossa tätä virhettä ei tehdä, ks. Sondermann 1995). Lingvististä tutkimusta apuna käyttävien politologien ei pidä jäljitellä lingvistejä vaan jatkaa tutkimusta sinne, missä kielellisen analyysin tuloksia voi arvioida yhdistämällä ne politologiseen problematiikkaan ja mielikuvitukseen.

Ainoa tapa välttää hyväksikäyttävän diletantin asema naapuritieteenalalla on perehtyä siihen tosissaan. Tämä ei ole politologille ylivoimaista historian tai edes filosofian alalla, vaikka niiden "ammattikunnat" eivät koskaan tunnustakaan politologin tutkimusta omaan alaansa kuuluvaksi. Lingvistiikan suhteen este on tavaltaan suurempi, koska ainakaan toistaiseksi edes kielitieteen alkeita ei sisälly politologeille pakollisiin perusopintoihin. Niinpä tutkija kokee itsensä epävarmaksi sen suhteen, mitä hän omatoimisesti oppii kielitieteistä: pitäisikö minun, ymmärtääkseni kunnolla nykyistä politolingvistiikkaa, hallita äänne- ja muodonmuutoksen teorian ja *Mittelhochdeutschin* oikeinkirjoitus?

Kääntäen tuntuu siltä, että lingvistien käsitys politologiasta on vielä jotenkin *textbook*-tyylistä, ja erityisesti politiikan käsitteestä ja yleensä poliittisen teorian historian kysymyksenasetteluista heillä ei tunnu olevan aavistustakaan. Esimerkiksi Quentin Skinnerin nimeä en ole koskaan tavannut saksalaisten tai ranskalaisten lingvistien kirjoituksissa, vaikka hänen puheaktiteoriaa hyväksikäyttävä poliittinen teoriasa ja tekstianalyysinsä on politologille ensisijaisen tärkeä tämäntapaisten kysymysten käsittelyssä. Perehtymättä tieteenalojen histo-

riaan on myös ilmeisen hankala käsittää, kuinka monille politologeille lingvistiikka ja retoriikka ovat välineitä sosiologian imperialismia, ennen muuta yhteiskunta-figuurin substantivointia vastaan. Toiminnallista perspektiiviä ei pidä funktionalisoida minkään kokonaisuusfiguurin alaiseksi.

Alusta alkaen sekä politologista että lingvististä kompetenssia omaavia tutkijoita ei kovinkaan monta ole ja jos joku on, hänestä tulee heti epäluotettava "oman" tieteenalan kannalta. Tältä kannalta interdisiplinaarisuuden toteuttaminen siten, että *Kontroverse Begriffe* -teoksen kaltaisissa kokoelmissa olisi mukana myös lingvistisesti tai retorisesti orientoituneita politologeja ja nykyhistorioitsijoita olisi tästedes ehdottoman tärkeää. Vastaavasti lingvistien mukaan vetäminen politologioiden ja historioitsijain julkaisuihin olisi myös olennaista, vaikka ehkä heille itselleen ylitettävät barrikadit voivat olla vieläkin suurempia.

Verrattuna edellä kritikoimaani "poliittista järjestelmää" tutkivaan politologiaan tai sen vastineeseen, "hyvää järjestystä" kaipaavaan normatiiviseen poliittiseen teoriaan, jota mm. paljon tekstiä mutta vähän ajatuksia tuottanut liberalismiin ja kommunitarismiin debatti edustaa, lingvistiikan ja politologian kombinoinnilla on ainakin kaksi selvää ansiota. Ensimmäinen näistä on sensitiivisempi suhde arkipäiväiseen politiikan muutoksen ymmärtämykseen. Tässä mielessä huomion suuntaaminen poliittikkoihin, puheisiin, väittelyihin, esitystapaan, argumentointiin ja käsitteistöön vastaa paremmin ihmisten muuttunutta kuvaa siitä, mistä politiikassa on kysymys ja missä politiikka "tapahtuu" kuin instituutiopolitologioiden tai eduskuntatoimittajien käsitys siitä, mikä on "todellista politiikkaa" (vrt. esim. Paakkunainen 1993; Kanerva 1996). KB:n tyyllisellä käsitteellis-temaattisella analyysillä legitimoidaan historiallisesti tämäntapaisten muutoksen reaalisuutta, ja tässä mielessä teoksesta on apua myös esimerkiksi media- ja nuorisotutkijoille.

Toinen, edellistä tukeva ja samalla perusteleva aspekti on lingvistisen tutkimuksen lisääntyneen huomion politiikan mikromaailmaan, tässä erityisesti sanastollisiin vivahteisiin ja käsitteiden retorisen käytön monitahoisuuteen. KB ja muu saksalainen politolingvistiikka ei ehkä ole kuitenkaan mennyt riittävän pitkälle nomi-

nalistiseen suuntaan, eli sen ymmärtämiseen, että mitään etukäteistä ”poliittista järjestelmää” ei tarvitse olettaa. Pikemmin politiikka on politisoinnin ja politikoinnin kontingentti tulos, *polity* ja *policy* eivät ole politiikan etukäteisiä raameja vaan erityisiä politisoinnin ja politikoinnin suhteellisesti stabilisoituneita rajatilanteita, jotka on suhteutettava näiden toiminnallisten ja verbaalisten operaatioiden ymmärtämiseen (ks. Palonen 1993 b).

VIITTEET

- Ball, Terence (1988): *Transforming Political Discourse*. Blackwell, Oxford.
- Busse, Dietrich & Hermanns, Fritz & Teubert, Wolfgang (toim.) (1994): *Begriffsgeschichte und Diskursgeschichte*. Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Diekmannshenke, Hajo & Klein, Josef (1996): Vorwort. Teoksessa *Wörter in der Politik*. Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Kanerva, Jukka (1996): *Intimacy, Character and Issues in a Presidential Campaign*. Käsikirjoitus.
- Klein, Josef (1989): Wortschatz, Wortkampf, Wortfelder in der Politik. Teoksessa Josef Klein (toim.): *Politische Semantik*. Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Klein, Josef (1991): Kann man ‘Begriffe besetzen’? Zur linguistischen Differenzierung einer plakativen Metapher. Teoksessa Frank Liedtke ym. (toim.): *Begriffe besetzen*. Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Klemperer, Viktor (1946): *LTI*. Röderberg 1985, Frankfurt/M.
- Koselleck, Reinhart (1967): Richtlinien für das Lexikon politisch-sozialer Begriffe der Neuzeit. *Archiv für Begriffsgeschichte* 11, s. 81–99.
- Koselleck, Reinhart (1972): Einleitung. *Geschichtliche Grundbegriffe* Bd. I. Klett-Cotta, Stuttgart.
- Koselleck, Reinhart (1983): Begriffsgeschichtliche Probleme der Verfassungsgeschichtsschreibung. *Der Staat*, Sonderheft 6, s. 7–21.
- Opp de Hipt, Manfred & Latniak, Erich (toim.): *Sprache statt Politik? Beiträge zur politikwissenschaftlichen Semantik- und Rhetorikforschung*. Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Paakkunainen, Kari (1993): The Apolitical Youth: Re-examination of a Thesis. Teoksessa Kari Palonen & Tuija Parvikko (toim.): *Reading the Political*. The Finnish Political Science Association, Helsinki.
- Palonen, Kari (1985): *Politik als Handlungsbegriff. Horizontwandel des Politikbegriffs in Deutschland 1890-1933*. Societas Scientiarum Fennica, Helsinki.
- Palonen, Kari (1989): *Die Thematisierung der Politik als Phänomen. Eine Interpretation der Geschichte des Begriffs Politik im Frankreich des 20. Jahrhunderts*. Societas Scientiarum Fennica, Helsinki.
- Palonen, Kari (1993a): Are Linguists Better Political Scientists? Review article teoksesta Johannes Volmert: *Politikerrede als kommunikatives Handlungsspiel*. *Semiotica* 94: 1/2, s. 135–145.
- Palonen, Kari (1993b): Introduction: From Policy and Polity to Politicking and Politicization. Teoksessa Kari Palonen & Tuija Parvikko (toim.): *Reading the Political*. The Finnish Political Science Association, Helsinki.
- Palonen, Kari (1996): Kielellisen toiminnan perspektiivi poliittiseen ajatteluun. Quentin Skinnerin retorinen Hobbes-revisio. *Politiikka* 38:3, s. 182–188.
- Pusch, Luise F. (1990): *Alle Menschen werden Schwestern*. Suhrkamp, Frankfurt/M.
- Reichardt, Rolf (1985): Einleitung. *Handbuch politisch-sozialer Grundbegriffe in Frankreich 1680-1820*, Bd. 1/2. Oldenbourg, München.
- Richter, Melvin (1995): *The History of Political and Social Concepts. A Critical Introduction*. Oxford UP, New York.
- Rohe, Karl & Dörner, Andreas (1990): Political Culture and the Concept of Politics: Linguistic Investigations into the British and German Understanding of Politics. Teoksessa Sakari Hänninen & Kari Palonen (toim.): *Texts, Contexts, Concepts*. The Finnish Political Science Association, Helsinki.
- Rohe, Karl & Dörner, Andreas (1991): Politische Sprache und Politische Kultur. Diachron-kulturvergleichende Sprachanalysen am Beispiel von Großbritannien und Deutschland. Teoksessa Manfred Opp de Hipt & Erich Latniak (toim.): *Sprache statt Politik? Beiträge zur politikwissenschaftlichen Semantik- und Rhetorikforschung*. Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Skinner, Quentin (1996): *Reason and Rhetoric in the Philosophy of Hobbes*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Sondermann, Klaus (1995): *Oh Deutschland! Oi Suomi! Vielgeliebtes Österreich*. Forschungsinstitut für Sozialwissenschaften. Universität Tampere, Tampere.
- Sternberger, Dolf & Storz, Gerhard & Süskind, W.E. (1945/1957): *Aus dem Wörterbuch des Unmenschen*. Ullstein 1989, Frankfurt/M.
- Stötzel, Georg (1994): Der öffentliche Sprachgebrauch in der Bundesrepublik seit 1945. Entwicklungen und Auseinandersetzungen. Teoksessa Hans Jürgen Heringer ym. (toim.): *Tendenzen der deutschen Gegenwartssprache*. Niemeyer, Tübingen.
- Volmert, Johannes (1989): *Politikerrede als kommunikatives Handlungsspiel*. Fink, München.
- Wengeler, Martin (1996): Sprachthematizierungen in argumentativer Funktion. Eine Typologie. Teoksessa Karin Böke & Matthias Jung & Martin Wengeler (toim.): *Öffentlicher Sprachgebrauch. Praktische, theoretische und historische Perspektiven*. Westdeutscher Verlag, Opladen.